

УДК 378.147

DOI 10.31654/2663-4902-2018-PP-4-155-159

Цінько С. В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови, літератури та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ СЛОВЕСНОСТІ ДО НАПИСАННЯ ЕСЕ З УЧНЯМИ

У статті зацентровано увагу на методиці підготовки майбутнього вчителя словесності до написання есе з учнями.

У "Методичних рекомендаціях щодо викладання української мови у 2018/2019 навчальному році" зазначено: "Сучасні соціокультурні умови, інтеграція української освіти в європейський контекст зумовлює введення до навчальних програм такого виду письмових робіт, як есе, спрямованого на активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів, підвищення в них інтересу до навчання предмета, розвитку особистості, критичного мислення, лінгвокреативності". Вирішення цих завдань потребує творчої праці викладача, такої побудови практичних занять, яка б сприяла підготовці кваліфікованого фахівця, здатного до самоосвіти й самовдосконалення протягом життя.

Есе як літературний жанр досліджено ґрунтовніше, ніж як вид письмової роботи з розвитку мовлення. Зокрема, в українській лінгводидактиці есе як вид роботи з розвитку писемного мовлення школярів досліджувала О. Глазова; есе як комунікативну форму тексту в системі текстотворчих умінь учнів молодшого шкільного віку – Н. Грона; методичні рекомендації до написання есе подає К. Шендеровський; есе як вид роботи з розвитку критичного мислення та творчих здібностей учнів розглядала Л. Томащук. З огляду на це питання методики створення текстів різних типів, зокрема есе, та підготовки вчителя до такої роботи потребує подальшої розробки й удосконалення.

У публікації пропонуються вправи й завдання, спрямовані на визначення есе як виду роботи з розвитку мовлення, його видів і структури; відмінності між есе, твором-міркуванням і вправами на розвиток критичного мислення; а також практичні вправи й завдання, що готують до розробки конспекту чи фрагмента уроку написання есе та до майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: есе, види есе, структура есе, розвиток мовлення, вправи, завдання, майбутні вчителі словесності, професійна підготовка фахівців.

Постановка проблеми. Постанови й законодавчі акти українського уряду, що стосуються професійної підготовки кваліфікованих кадрів для школи, спрямовані не лише на підвищення якості освіти, а й на формування ключових компетентностей особистості, необхідних для професійного й соціального успіху як в Україні, так і в європейському просторі.

Формування компетентної особистості – актуальна проблема для сучасної освіти. Завдання вищого освітнього закладу – підготувати педагога до роботи в нових умовах, відтак, актуальне завдання вчителя – сформувати компетентну особистість школяра, а значить – сприяти успіху учня в стінах школи й по її закінченні в життєвому просторі.

Вирішення цих завдань потребує творчої праці викладача, такої побудови практичних занять, яка б сприяла підготовці кваліфікованого фахівця, здатного до самоосвіти й самовдосконалення протягом життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Програма з української мови для 5–9 класів вимагає як обов'язковий такий сучасний вид роботи, як есе (розмірковування в довільній формі) [4].

У "Методичних рекомендаціях щодо викладання української мови у 2018/2019 навчальному році" зазначено: "Сучасні соціокультурні умови, інтеграція української освіти в європейський контекст зумовлює введення до навчальних програм такого виду письмових робіт, як есе, спрямованого на активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів, підвищення в них інтересу до навчання предмета, розвиток особистості, критичного мислення, лінгвокреативності" [3, с. 2].

Есе як літературний жанр досліджено ґрунтовніше, ніж як вид письмової роботи з розвитку мовлення. Зокрема, в українській лінгводидактиці есе як вид роботи з розвитку писемного мовлення школярів досліджувала О. Глазова [1]; есе як комунікативну форму тексту в системі текстотворчих умінь учнів молодшого шкільного віку – Н. Грона [2]; методичні рекомендації до написання есе подає К. Шендеровський [5]; есе як вид роботи з розвитку критичного мислення та творчих здібностей учнів розглядала Л. Томащук.

З огляду на це питання методики створення текстів різних типів, зокрема есе, та підготовки вчителя до такої роботи потребує подальшої розробки й удосконалення.

Постановка завдання. Метою й завданнями публікації є спроба окреслити основні принципи підготовки майбутнього вчителя словесності до написання есе з учнями та розроблення вправ і завдань практичного характеру, що сприяють реалізації поставленої мети.

Виклад основного матеріалу дослідження. На практичному занятті з "Методики навчання української мови" варто розглянути зі студентами, майбутніми вчителями української мови й літератури, теоретичні питання, що стосуються визначення есе як виду роботи з розвитку мовлення, його видів; виконати практичні вправи й завдання, які готуватимуть до розробки конспекту чи фрагмента уроку написання есе та до майбутньої професійної діяльності.

У межах теоретичного блоку пропонуємо студентам ознайомитись із різними визначеннями есе й порівняти їх, висловити власну думку з урахуванням опрацьованого вдома теоретичного матеріалу.

Аналіз визначень. Наприклад, подаємо такі визначення:

1. У перекладі з англійської, **есе** (essay) означає "нарис", "тепір", "спробу самостійного аналізу" та "обґрунтування теоретичної гіпотези". **Есе** (фр. *essai* "спроба, проба, нарис", від лат. *exagium* "зважування") – літературний жанр прозового твору невеликого обсягу й вільної композиції.

2. "Методичні рекомендації щодо викладання української мови у 2018/2019 навчальному році" пропонують таке визначення есе: "**Есе** – самостійна творча письмова робота, прикметною ознакою якої є особистісний характер сприймання проблеми та її осмислення, невеликий обсяг, вільна композиція, невимушеність та емоційність викладу".

3. О. Глазова узагальнює визначення есе з погляду шкільної практики: "**Есе** – це: 1) спосіб перевірки рівня знань школярів на уроках історії та суспільствознавства, рідше – економіки, географії, біології, фізики; 2) форма викладу думок, поглядів, оцінок на учнівських олімпіадах і конкурсах та фаховому конкурсі вчителів; 3) методичний прийом у технології розвитку критичного мислення; 4) вид роботи з розвитку писемного мовлення учнів у ЗНЗ.

4. У "Літературознавчому словнику-довіднику" (1997 р.) зазначено, що **есе** "висловлює індивідуальні думки та враження з конкретного приводу чи питання і не претендує на вичерпне й визначальне трактування теми".

Реферативні повідомлення. Дослідницько-пошукова робота. Дослідити питання про есе як літературний жанр і вид роботи з розвитку мовлення.

Робота з таблицею. З метою перевірки засвоєння матеріалу про види есе пропонуємо заповнити таблицю:

Види есе	Ознаки	Обсяг	Особливості змісту й композиції	Мовно-стильові особливості

Синтез думок. Пояснити висловлення, підкріплюючи свою позицію вивченими теоретичними положеннями: "Суть прийому "написання есе" можна сформулювати так: "Я пишу для того, щоб зрозуміти, що я про це думаю". Це "вільне" письмо на запропоновану тему, у якому найбільше цінується самостійність, аргументованість, оригінальність вирішення проблеми, дискусійність. Часом у технології критичного мислення цей прийом застосовують як підсумкову рефлексію, коли на усну рефлексію бракує часу".

Практичний блок заняття може містити такі завдання.

Мисленнєво-творча майстерня. На дошку проєктуються слова: творчість, міркування, критичне мислення, есе. Знайти точки перетину й відмінності між цими термінами.

Творча робота. Написання есе за запропонованою темою з використанням алгоритму (пам'ятки) написання есе.

Само- і взаємооцінювання. Пригадати критерії оцінювання есе. Уявити себе в ролі вчителя та перевірити роботу (есе) сусіда або власну.

Творча лабораторія. Ознайомитися з чотирма ймовірними формами використання есе на уроці української мови:

1) есе – самостійна творча робота із запропонованої учителем теми (виконується як домашня робота);

2) есе – 30-хвилинна контрольна (або самостійна) робота з вивченого навчального матеріалу;

3) есе – 10–15-хвилинний вільний твір для закріплення й опрацювання нового матеріалу (зазвичай пишеться наприкінці уроку);

4) есе – 5–10-хвилинний вільний твір із метою підбиття підсумків уроку й фіксування сформованих на занятті думок і висновків за темою (найчастіше дається завдання написати, що учні довідалися з нової теми, або сформулювати одне запитання, на яке вони так і не отримали відповіді).

Розробити завдання до кожної форми й запропонувати місце в структурі уроку.

Методичний практикум. Користуючись технологією підготовки школярів до написання есе (6 етапів за О. Глазовою), розробити фрагмент уроку.

Тестові завдання. З метою перевірки засвоєння матеріалу пропонуємо тестовий контроль. Наприклад:

1. *Інформаційне* (есе-розповідь, есе-визначення, есе-опис); *критичне*; *есе-дослідження* (порівняльне есе, есе-протиставлення, есе причини-наслідку, есе-аналіз). Про види якого есе йдеться:

А) вільного,

Б) формального,

В) літературного,

Г) нарису.

Відео-практикум. Переглянути відео за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=NEUWvGoH-Vg>. Спробувати створити вдома власне за тематикою практичного заняття. Розмістити його у власному блозі.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок. Запропоновані вправи й завдання до практичного заняття з методики навчання української мови спрямовані на практичну діяльність студентів, розвиток їхнього творчого мислення, на вміння орієнтуватися в інформаційному середовищі, створювати власні блоги та відеосюжети, а також формування вмінь грамотно висловлювати свої думки, аргументувати їх, відстоювати власну позицію при підготовці та написанні есе, що в цілому впливає на вироблення та вдосконалення професійних умінь і навичок.

Перспективи подальших пошуків убачаємо в удосконаленні методики підготовки майбутніх фахівців до написання з учнями традиційних і нових видів робіт з розвитку мовлення.

Література

1. Глазова О. П. Есе як вид роботи з розвитку писемного мовлення школярів. *Методичні діалоги*. 2010. № 5. URL: www.ippro.org.ua/files.

2. Грона Н. Есе як комунікативна форма тексту в системі текстотворчих умінь учнів молодшого шкільного віку. *Наукові записки*. Серія: "Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти". Вип. 11. С. 138–141.

3. Методичні рекомендації щодо викладання української мови у 2018/2019 навчальному році: Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 03.07.2018 р. № 1/9-415. URL: <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-ukrayinskoji-movy-u-2018-2019-navchalnomu-rotsi>.

4. Типова освітня програма закладів загальної середньої освіти II ступеня: затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 20.04.2018 р. № 405. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-ii-stupenya>

5. Як написати успішне есе: методичні реком. до написання есе / уклад. К. С. Шендеровський. / Ін-т масової комунікації при КНУ імені Тараса Шевченка. Київ, 2007. 34 с.

References

1. Hlazova O. P. Ese yak vyd roboty z rozvytku pysemnogo movlennia shkoliariv. *Metodychni dialohy*. 2010. № 5. URL: www.ippo.org.ua/files.

2. Hrona N. Ese yak komunikatyvna forma tekstu v systemi tekstotvorchykh umin uchniv molodshoho shkilnogo viku. *Naukovi zapysky*. Seriya: Problemy metodyky fizyko-matematychnoi i tekhnolohichnoi osvity. Vyp. 11. S. 138–141.

3. Metodychni rekomendatsii shhodo vykladannia ukrainskoji movy u 2018/2019 navchalnomu rotsi / Dodatok do lysta Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 03. 07. 2018 r. № 1/9-415 // Rezhym dostupu: <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-ukrayinskoji-movy-u-2018-2019-navchalnomu-rotsi>.

4. Typova osvithnia prohrama zakladiv zahalnoi serednoi osvity II stupenia, zatverdzhena nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 20.04.2018 № 405. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-ii-stupenya>

5. Iak napysaty uspishne ese: metodychni rekomendatsii do napysannia ese / ukl. Shenderovskiy K. S. / In-t masovoi komunikatsii pry KNU imeni Tarasa Shevchenka. Kyiv, 2007. 34 s.

Цинько С. В.

кандидат педагогических наук, доцент кафедры украинского языка, литературы и методики обучения Глуховского национального педагогического университета имени Александра Довженко

Подготовка будущего учителя словесности к написанию эссе с учениками

В статье акцентировано внимание на методике подготовки будущего учителя словесности к написанию эссе с учениками.

В "Методических рекомендациях по преподаванию украинского языка в 2018/2019 учебном году" говорится: "Современные социокультурные условия, интеграция украинского образования в европейский контекст вызывает необходимость введения в учебные программы такого вида письменных работ, как эссе, направленного на активизацию учебно-познавательной деятельности учащихся, повышение у них интереса к обучению предмету, развитие личности, критического мышления, лингвокреативности".

Решение этих задач требует творческого труда преподавателя, такого построения практических занятий, которое способствовало бы подготовке квалифицированного специалиста, способного к самообразованию и самосовершенствованию в течение жизни.

В публикации предлагаются упражнения и задания, направленные на определение эссе как вида работы по развитию речи, его видов и структуры; различий между эссе, сочинениями-рассуждениями и упражнениями на развитие критического мышления; а также практические упражнения и задания, которые готовят к разработке конспекта или фрагмента урока написания эссе и к будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: эссе, виды эссе, структура эссе, развитие речи, упражнения, задачи, будущие учителя словесности, профессиональная подготовка специалистов.

Tsinko S. V.

Candidate of Pedagogic Sciences (PhD), Associate Professor, Department of Ukrainian Language, Literature and Instructional Methods, Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Training a Future Teacher of Philology to Write an Essay with Students

The article focuses on the methodology of preparing a future teacher of philology to write an essay with students.

The "Methodological Recommendations on the teaching of the Ukrainian language in the academic year 2018/2019 " states: "Modern social and cultural conditions, the integration of Ukrainian education into the European context leads to the introduction of such kind of written work in the curriculum as an essay. It is aimed at activating the educational and cognitive activity of students, raising their interest in studying, development of personality, critical thinking, linguistic creativity".

Solving the set tasks requires creative work of the teacher, the preparation of practical classes, which would facilitate the instruction of a qualified specialist capable of self-education and self-improvement throughout the life.

The essay as a literary genre has been researched more thoroughly than any type of the writing work. In particular, in the Ukrainian linguistic pedagogy, O. Hlazova has studied essays a type of work on the development of the written language of schoolchildren; N. Hrona considers an essay as a communicative form of the text in the system of text making abilities of junior students; K. Shenderovskiyi introduces methodological recommendations for writing an essay; L. Tomashchuk considers writing an essay a task directed at the development of critical thinking and creative abilities of students. Given this, the question of creating texts of various types, in particular essays, and teacher's training for such work needs to be further investigated.

The publication offers exercises and tasks aimed at identifying essays as a type of work that develops speech, the types and structure of an assay; differences between essays, and exercises on the development of critical thinking; as well as practical exercises and tasks preparing for the development of a conspectus or a fragment of the lesson of writing an essay and for future professional activity.

Key words: essay, types of essays, structure of essay, development of speech, exercises, tasks, future teachers of philology, preparation of a qualified specialist.